

ля нього, економічно обґрунтоване планування розвитку та розширення мережі оптових баз, складів, магазинів, удосконалення технологічних процесів.

Література

1. Мазаракі А.А. та ін. Економіка торговельного підприємства. – К.: Хрещатик, 1999. – С. 275-290.
2. Марцин В.С. та ін. Економіка споживчої кооперації. – К.: Либідь, 1996. – С. 161-175.
3. Економіка підприємства: Навч. посібник/ За ред. А.А. Фастовець. – К.: НМЦ, 2000. – С. 109-143.
4. Комерційна діяльність на ринку товарів та послуг: Підручник/ За ред. проф. В.В. Апопія, проф. Я.А. Гончарука. – Львів, 2001. – С. 297-301.
5. Держком. статистики України. Статистичний щорічник України за 2006 рік. За ред. О.Г. Осацленка. – К.: Техніка, 2003. – 598 с.

УДК 338.439.5:637.1 Аспір. В.І. Душка¹ – Львівська НАВМ ім. С.З. Гжицького

ПОПИТ НА МОЛОКО І МОЛОЧНУ ПРОДУКЦІЮ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Розглянуто питання попиту на молоко і молочні продукти різними категоріями споживачів як населенням, так і переробними підприємствами. Здійснено аналіз рівня споживання цієї продукції і забезпечення сировиною переробної промисловості, а також внесено пропозиції щодо покращення цих показників.

Ключові слова: молоко і молочна продукція, молокопродуктовий підкомплекс, ринок, попит, споживання, ціна, якість, переробні підприємства, удосконалення взаємовідносин.

Doctorate V.I. Dushka – LNAVМ named after S.Z. Gzhytskyj

Demand on milk and milk products in the Volyn' region

In the given article the questions of demand on milk and milk products are examined by different categories of users by both the population and processing enterprises. The analysis of level of consumption of this products and providing by raw material of processing industry is conducted, and also suggestions in relation to the improvement of these indexes.

Keywords: milk and milk products, milk products subcomplex, market, demand, consumption, price, quality, processing enterprises, improvement of mutual relations.

Вступ. Важливою ланкою, яка з'єднує виробництво і споживання, є ринок, який впливає на пропорційність структури виробництва та структуру споживчих потреб в умовах конкуренції і наявності конкурентного середовища.

У період ринкових відносин основною метою продовольчого ринку залишається, передусім, збереження досягнутих обсягів виробництва продуктів харчування, сировини для промисловості, а також зниження затрат і підвищення ефективності економічної діяльності підприємств різних форм власності.

Різкий спад у виробництві молока не міг не позначитись на стані переробної промисловості. Вирішення проблеми стійкого забезпечення споживчого попиту населення Волинської області та України в цілому, залежить від стану та ефективності агропромислового виробництва, державної політики в цій сфері, демографічних та регіональних умов, особливостей формування ринків

¹ Наук. керівник: проф. М.В. Брик, д-р екон. наук – Львівська національна академія ветеринарної медицини ім. С.З. Гжицького

продукції та цін на неї, динаміки грошових доходів, витрат населення, ринку праці тощо.

Зменшення виробництва молока, погіршення його якості, ускладнення взаємовідносин між товаровиробниками і переробними підприємствами призвели до спаду виробництва та скорочення щорічного споживання молока і молокопродуктів у розрахунку на душу населення. У більшій місткості молокопродуктів не має навіть мінімального рівня, наближеного до норми, білка. За науково-обґрунтованими нормами, молоко і молокопродукти повинні становити до третини харчового раціону пересічного мешканця країни. Як повідомляє В.П. Котков, дорослій людині на добу потрібно спожити молока до 500 г, масла вершкового – 15, твердого сиру – 18, сиру – 20, сметани та вершків – 18, згущеного і сухого молока 11 г, або 1,5 кг у перерахунку на незбиране молоко, за рік – близько 500 кг [4, с.11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значної уваги заслуговують роботи за цією темою П.С. Березівського, В.І. Бойка, Т.Г. Дудара, С.Л. Дусановського, В.Н. Зимовця, В.П. Коткова, М.П. Коржинського, М.К. Пархомця та інших вітчизняних і зарубіжних вчених, які тією чи іншою мірою досліджували розвиток молокопродуктового підкомплексу. Проте здійснені загальні дослідження не дають достатнього уявлення та оцінки щодо ситуації та особливостей на регіональному рівні. Тому регіональні особливості розвитку молокопродуктового підкомплексу і є предметом цієї публікації.

Матеріал і методика досліджень. Основну увагу у дослідженні зосереджено на проблемах розвитку молокопродуктового підкомплексу, а також на здатності забезпечити населення продуктами харчування, зокрема молоком і молочною продукцією та переробну промисловість сировиною. При дослідженні здійснено аналіз попиту на ринку молока і молочної продукції у Волинській області та в Україні в цілому. При цьому, в основному використовувався статистичний метод дослідження.

Результати дослідження. Різні тенденції у виробництві молока призвели до змін у рівні його споживання. Спад виробництва молока в умовах інфляції і зниження платоспроможного попиту населення призвів до різкого скорочення споживання продуктів тваринництва на душу населення. Окрім скорочення виробництва молока, скоротився та фонд його споживання (табл. 1).

Табл. 1. Динаміка виробництва і фонду споживання молока, тис. тонн

Роки	Виробництво молока всіх видів (усіма категоріями господарств)	Споживання молока і молочних продуктів населенням	Частка спожитого молока у виробленому, %
1990	848,1	436,1	51,4
1995	564,1	305,2	54,1
2000	458,2	281,8	61,5
2001	510,0	288,7	56,6
2002	511,6	297,9	58,2
2003	503,1	300,1	59,7
2004	522,1	279,9	53,6
2004 у % до 1990	61,6	64,2	–
2004 у % до 1995	92,6	91,7	–

Примітка: За даними ГУС у Волинській області.

Фонд споживання молока і молочних продуктів в області зменшився за період 1990-2004 рр. на 35,8 %, а протягом 1995-2004 рр. – на 8,3 %. В Україні ця частка становила 13,7 % за 1995-2003 рр.. Фонд споживання має пряму залежність від виробництва молока і у динаміці років, як видно із таблиці, зі зменшенням виробництва молока зменшується та його споживання. Якщо проаналізувати 2004 р. у відсотках до 1990 і 1995 рр., то видно, що відсотки мало чим відрізняються як у виробництві, так і у споживанні, відповідно 61,6 і 64,2 % до 1990 р., та 92,6 і 91,7 % до 1995 р. Для прикладу [5, с. 97.], у 2002 році в Україні виробництво і споживання молока і молочних продуктів становило відповідно 274 і 223 кг. У розвинутих країнах світу, зокрема у Франції, Німеччині, виробництво молока на душу населення становило відповідно 515 і 400 кг, а споживання – 421 і 366 кг.

Більш детальніше споживання основних продуктів харчування населенням Волині пропонуємо розглянути у табл. 2.

Табл. 2. Рівень споживання основних продуктів харчування населенням Волинської області, кг на душу населення

Види продукції	Норма споживання*	Роки					2004 р. у % до 1990 р.
		1990	1995	2000	2002	2004	
М'ясо і м'ясопродукти	70	61,4	36,9	34,1	35,0	42,2	68,7
Молоко і молокопродукти	360	409,0	283,2	264,4	281,8	267,4	65,4
Яйця, шт.	285	272	185	142	179	172	63,2
Хлібопродукти	107	153,7	118,3	108,1	123,6	127,8	83,1
Картопля	120	218,8	148,9	188,4	192,3	192,0	87,8
Овочі та баштанні	152	79,6	77,5	80,7	81,0	100,7	127,5
Плоди і ягоди	84	77,2	44,8	32,4	27,3	23,7	30,7
Риба і рибні продукти	14,2	14,3	2,8	5,2	7,8	9,3	65,0
Цукор	38,3	54,5	34,2	32,6	30,3	34,6	63,5
Олія	13,7	7,3	5,6	7,1	9,1	11,1	152,1

Примітка: * – за даними НДІ харчування та гігієни.

Так, за досліджуваний період зменшилося споживання всіх видів продовольства, за винятком картоплі, хлібопродуктів, овочів та олії (що відповідають рекомендованим нормам) як у області, так і в цілому в Україні. Найбільше зменшення спостерігається у споживанні таких особливо цінних продуктів як м'яса, молока, плодів і ягід. Оцінка стану споживання переконливо свідчить про існуюче зниження споживання найбільш цінних у біологічному значенні харчових продуктів, й істотному збільшенні споживання хлібопродуктів, картоплі, овочів і олії, що пов'язано з дефіцитом тваринних білків, низки вітамінів і мінеральних речовин.

Рівень споживання молока і молочних продуктів в області є значно нижчим за норму і за досліджуваний період становить у середньому 76,6 % (табл. 3). Пояснити це можна декількома причинами: втрати молока на стадії його виробництва (витрати на кормові цілі), технологічні втрати на шляху від виробництва молока до реалізації споживачам кінцевої продукції, недосконалість організації продовольчого ринку, недосконалість ведення обліку та інші.

Табл. 3. Динаміка споживання молока і молочних продуктів населенням Волині, на душу населення

Роки	Фактично спожито, кг	У відсотках до		
		1990 р.	України	норми споживання
1990	409,0	100	109,6	113,6
1995	283,2	69,2	115,6	78,7
2000	264,4	64,6	142,3	73,4
2001	271,9	66,5	129,0	75,5
2002	281,8	68,9	120,8	78,3
2003	285,3	69,8	126,2	79,3
2004	267,4	65,4	118,3	74,3

Примітка: За даними ГУС у Волинській області.

У динаміці років цей показник залишається стабільним порівняно до 1990 р. і коливається в межах 65-70 %, щодо України, то він вищий у 1,1-1,4 раза, а стосовно норми споживання, то перевищення у 13,6 % спостерігається тільки у 1990 році, а далі впродовж тривалого часу він менший на 20-27 %. Наприклад [6, с. 135.], у країнах ЄС у 1998 р. середньодушове споживання молокопродуктів становило: молока питного – 78,3 кг, масла – 4,7, сиру твердого – 17,4, кисломолочної продукції – 22 кг. Найбільше молокопродукції споживають у Франції та Німеччині.

Важливими чинниками, які впливають на рівень споживання молока і молокопродуктів, також є їх ціна та платоспроможність населення. Пропонуємо розглянути вплив цих чинників у табл. 4 і 5.

Табл. 4. Динаміка цін та рівня споживання молока і молочних продуктів у Волинській області, %

Роки	Зростання ціни (до грудня попереднього року)	Зростання споживання на душу населення (до попереднього року)
2000	1,00	1,00
2001	1,11	1,03
2002	0,99	1,04
2003	1,08	1,01
2004	1,10	0,94
Середнє за 2000-2004 рр.	1,06	1,004

Примітка: За даними ГУС у Волинській області.

Розраховані середні показники темпів зростання цін на молоко і молочні продукти становлять у середньому за 2000-2004 рр. 1,06 %, а їх споживання в розрахунку на душу населення – 1,004 %. Відношення зміни споживання до зміни ціни товару становить 0,33. Тобто, можна говорити про те, що молоко і молочні продукти є малоеластичним товаром, оскільки коефіцієнт еластичності перебуває в межах від 0 до 1. Це означає, що кожна зміна ціни призводить до пропорційно меншої зміни величини попиту.

Низька купівельна спроможність населення, як наслідок низького рівня доходів, спричиняє підвищення попиту на продукти першої необхідності – продукти харчування. У 2002 р. витрати населення Волині на продукти харчування досягли 87,1 % (у середньому за місяць в розрахунку на одне господарство) у загальних грошових витратах (94,4 % у міського населення та 74,7 %

у сільській місцевості). Із доходами найкраще корелюють сукупні витрати, саме тому зроблено спробу оцінити їх вплив на рівень споживання молока і молокопродуктів різними групами населення.

Як видно з табл. 5, диференціація споживання молока в різних групах залежно від витрат досить істотна (співвідношення останньої групи до першої у споживанні у 2002 р. становило 5,3, у 2003 р. – 5,0 і у 2004 р. – 1,7). При цьому існує тенденція до вирівнювання рівня споживання та його зменшення в усіх групах, незалежно від рівня доходів.

Табл. 5. Споживання молока і молочних продуктів у домогосподарствах з різними середньодушовими сукупними витратами у 2002-2004 рр. (у середньому за місяць на одну особу), кг

Групування домогосподарств за середніми сукупними витратами на душу населення на місяць, грн.	Споживання молока і молочної продукції на душу населення, кг		
	2002	2003	2004
Всі домогосподарства	21,7	22,7	20,9
в т.ч. з середньодушовими сукупними витратами:			
До 60,0	5,9	–	–
60,1-90,0	8,0	5,5	11,0
90,1-120,0	18,5	11,5	10,5
120,1-150,0	19,8	21,1	9,6
150,1-180,0	18,7	19,2	12,9
180,1-210,0	21,7	23,3	15,1
210,1-240,0	22,1	22,7	14,7
240,1-270,0	23,0	22,2	15,8
270,1-300,0	24,3	26,8	12,8
300,1-360,0	30,5	26,8	18,0
Понад 360,0	31,3	27,3	18,9

Примітка: Джерело – [2].

Відчутною проблемою також є і якість сировини, яку постачають на переробні підприємства. Особливо це стосується сировини, яка надходить від господарств населення. З цією метою відповідно до наказу Міністерства аграрної політики України від 05.08.2003 року № 262 було розроблено і впроваджено "Рекомендації щодо виробництва і реалізації молока від корів, яких утримують у господарствах населення відповідно до вимог ДСТУ 3262-97".

Отримання та продаж молока високої якості неможливий без чіткого дотримання санітарно-гігієнічних вимог щодо утримання, догляду, годівлі та доїння корів, первинної обробки, зберігання та транспортування молока. Але більшість вимог так і залишаються рекомендаціями, оскільки як господарства населення, так і переробні підприємства потребують державної фінансової підтримки. Крім цього, було б помилковим орієнтуватися тільки на господарства населення, оскільки високоякісне охолоджене молоко можна одержати тільки в умовах сільськогосподарських підприємств.

Проблеми в молочному скотарстві спричинили обмеження у забезпеченні молокопереробних підприємств і вплинули на обсяги виробництва та насичення ринку молочною продукцією.

За 1990-2002 рр. зменшилося виробництво, по суті, всіх видів молочної продукції. Зокрема, загальне зниження виробництва продукції із незбира-

ного молока зменшилося у 5,5 раза, із знежиреного молока – у 4,7 раза, сухих сумішей – у 3,7 раза. Особливо відчутним було зменшення виробництва кисломолочних сирів (у 10,3 раза) та сметани (у 5,8 раза). Крім цього, у 2002 р. потужність молокозаводів з виробництва продукції з незбираного молока у трьох областях використовували тільки на 10 %, у 15 областях – від 11 до 300 % і у семи областях – 31 % і вище [1, с.35].

Із призупиненням спаду виробництва молока, все ж таки стан молочного підкомплексу України залишається складним. Це пояснюється значним недовикористанням молокопереробних потужностей (у 2003 р. переробка становила 28,8 % від усього виробленого молока в Україні). За результатами Держкомстату України, за 2003 р. із 350 молокопереробних підприємств 205 були збитковими [3, с. 249].

Подібна ситуація, як у Україні в цілому, відбувається та у Волинській області. У 2004 р. в області функціонувало 7 підприємств із 11 (у 2000-2002 роках) і спостерігається тенденція до подальшого зменшення їх кількості, що є наслідком конкурентної боротьби за молокосировинні зони і виживання на ринку. Так, [7, с. 105] протягом 1996-1999 рр. середньорічна потужність виробництва цільномолочної продукції у Волинській області становила 102,5 тис. тонн, а використано було тільки 11,3 %.

Попри всі ці проблеми у галузі, все таки спостерігаються та значні зміни, які мають більш якісний ніж кількісний характер. Випускається доволі диференційований асортимент молокопродукції, який має попит серед споживачів (біопродукція, продукція із смаковими і ароматичними добавками і ін.), при цьому також важливу роль має ціна. Потужні, висококонкурентні підприємства (з торговими марками "Президент", "Ласуня", "Danone", "Баланс" і ін., у досліджуваній області "Комо") можуть дозволити собі дещо знизити ціну на деякі молокопродукти. Цим вони змушують конкурентів до пошуку шляхів зменшення витратності, трудомісткості виробництва, нових каналів збуту або реалізації в межах зони переробного підприємства, введення інновацій тощо.

Висновки і пропозиції

Виходячи з викладеного вище, можна зробити відповідні висновки та внести певні пропозиції. Зокрема, враховуючи інтереси товаровиробників і переробників молочного підкомплексу Волинської області та України в цілому, необхідно проводити інтеграцію в напрямку їх об'єднання у молочарські асоціації, союзи, кооперативи і т.і. на принципах взаємовигоди, тобто варто розуміти, що без молокосировини не буде переробки і реалізації, а без останніх не буде збуту виробленої продукції. Отже, повинен бути чітко відлагоджений ланцюг "виробництво – переробка – реалізація" у формі агропромислових інтеграційних об'єднань, що дасть змогу забезпечити населення достатньою мірою молоком і молокопродукцією та переробну промисловість сировиною.

Література

1. Бойко В.І., Коржинський М.П., Козак О.А. Молочне скотарство: проблеми і напрями його подальшого відродження// Економіка АПК. – 2004, № 12. – С. 35.
2. Волинь 2003// Статистичний щорічник. – Луцьк, 2004. – 476 с.
3. Кафлевська С.Г. Економічна ефективність переробки молока в умовах стабілізації галузі тваринництва// Наук. вісник Львівської НАВМ ім. С.З. Гжицького. – 2005. – Том 7, № 4 (27). – Частина 1. – С. 249.

4. Котков В.П. Основні методичні положення розробки моделі розвитку регіонального молокопродуктового підкомплексу// Економіка АПК. – 2000, № 5. – С. 11.
5. Кудлай В.Г. Розвиток ринку молока і молочних продуктів в Україні// Економіка АПК. – 2003, № 9. – С. 97.
6. Пархомець М.К. Аналіз та прогнозування ринку молокопродуктів у західному регіоні України// Економіка АПК. – 2003, № 7. – С. 135.
7. Пархомець М.К. Економічний механізм розвитку молокопродуктового підкомплексу АПК Західного регіону України. – Тернопіль: Економічна думка. – 2001. – С. 105.
8. Сільське господарство Волині за 2004 рік// Статистичний зб. – Луцьк, 2005. – 186 с.

УДК 338.246.2

Б.І. Кабаці – Львівська КА

ПОБУДОВА ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто принципи застосування грошово-кредитної форми державного регулювання економіки у країнах з ринковою економікою.

Ключові слова: державне регулювання економіки, монетарна політика, економічне зростання, монетарні інструменти.

B.I. Kabaci – Commercial Academy of Lviv

Construction of Optimum Model of Money Influence on Market Economy

In the article application of money form of the state influencing is considered on to the steward in countries with a market economy.

Keywords: state influence on an economy, money policy, economy growing, money instruments.

Більшість економістів погоджуються з тим, що економічне зростання є неможливим, поки у країні спостерігаються високі темпи інфляції (А. Ілларионов, В. Маєвський, В. Ющенко, В. Лисицький та ін.). Але досить часто для постсоціалістичних країн зменшення темпів зростання цін ставало основною метою державного регулювання. Окремі економісти вважають, що жорстке грошово-кредитне регулювання дає змогу вирішити цю проблему перехідного періоду (І.О. Мітюков, М.М. Шаповалова, О. Рябошлик, В. Литвицький).

Однією з проблем побудови ефективного механізму державного регулювання ринкової економіки є взаємоузгодженість та пріоритетність інструментів його фінансово-податкової та грошово-кредитної форм. Основна роль, залежно від етапу економічного розвитку країни, може належати як першим з них, так і другим.

Серед чинників, що впливають на вибір інструментів, можна виділити такі: фаза економічного циклу, на якій перебуває економіка країни; стан бюджетної системи країни; темп інфляції; стан розвитку банківської системи країни.

Серед економістів не існує єдиної думки щодо шляхів досягнення центральним банком поставлених завдань. Окремі з них (прихильники активної політики) вважають, що саморегулювання ринку є неефективним, а отже рекомендують державний вплив на грошовому ринку. Цей вплив повинен носити дискреційний характер, тобто полягати у незапланованій реакції центрального банку на економічні події у країні.

Прихильники пасивної політики вважають, що нейтральне відношення до подій на грошовому ринку є кращим, ніж будь-яка форма втручання.